

TEGEN DE KWAKZA

TE4547

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Van Groningen tot Maastricht: overal boter aan galg

JAARREDE VAN DE VOORZITTER

Tijdens de op 7 oktober j.l. te Utrecht gehouden algemene vergadering van de Vereniging tegen de Kwakzalverij sprak de voorzitter, de heer C.N.M. Renckens, zoals gebruikelijk zijn jaarrede uit. Hieronder laten wij de tekst volgen.

Dames en heren, ik heb goed nieuws voor u: het gaat de kwakzalvers de laatste tijd iets minder naar den vleze!

Volgens de gezondheidsenquête van het CBS vertoont de **alternatieve consumptie** enige teruggang. Na een forse stijging van het aantal personen, dat contact had met een alternatieve genezer (niet hun huisarts) gedurende de jaren 1982 tot 1991, is er sindsdien geen toename meer en blijkt er zelfs enige teruggang te zijn. In 1982 bedroeg dat percentage 3,7%, om op te lopen tot 6,1% in 1991 en dat percentage bedroeg over 1993 en 1994 gemiddeld 5,9%.

De **omzet van homeopathica** stagneert tot groot verdriet van de industrie, die deze kwakzalversmiddelen op de markt brengt. De markt-onderzoeker Bielderma, die in 1994 op verzoek van NEHOMA de cijfers aan het licht bracht, kwam tot een schatting van f 100 miljoen gulden op af-fabrieks niveau (overeenkomend met f 200 miljoen consumentengulden). Vergeleken met de totale geneesmiddelenomzet van 1993 (3,4 miljard af-fabriek) is dat procentueel 3%. In verpakkingseenheden bedraagt dat percentage 7%. Vervolgens heeft NEHOMA, aan geld geen gebrek, door het NIPO een enquête doen houden onder de bevolking: wat of er aan hun mankeert, dat zij niet voor verdere omzetstijging willen zorgen! NEHOMA is kennelijk bezorgd.

Ook de **tevredenheid** van de gebruikers van alternatieve behandelwijzen blijkt **veel minder groot** te zijn dan iedereen altijd dacht. En hoewel tevredenheidscijfers zoals bekend weinig zeggen over de kwaliteit van de geboden behandeling, toch zijn de bevindingen van een recent gepubliceerd onderzoek van de Consumentenbond (augustusnummer 1995) interessant. Chronisch zieken die een homeopaat bezochten waren slechts in 56% van de gevallen tevreden over hun behandelaar. De meeste ondervraagden vonden de alternatieve behandeling duur en de duur van de behandeling werd vaker te lang gevonden dan te kort. Maar een behandeling door een natuurgenezer duurt gemiddeld dan ook maar liefst 49 minuten!

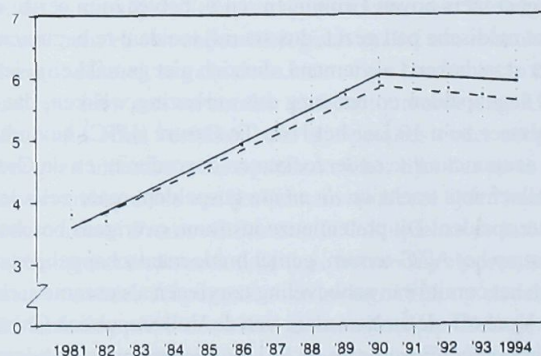
De **vergoeding** van nutteloze en ongeregistreerde geneesmiddelen is, naar het toch wel schijnt definitief, **afgeschaft** en ook dat ontnemt de homeopathie veel van zijn aanzien. Problematisch, maar moeilijker beïnvloedbaar, blijft dat veel Aanvullingsfondsen van ziekenfondsen en een aantal particuliere verzekeraars die onzin nog wel (veelal gedeeltelijk) vergoeden. Bij oppervlakkige beschouwing lijkt ook de geldstroom vanuit de overheid richting alternatieve geneeswijzen (AG) bijna drooggevalen, maar dat is misschien toch schijn. Ik kom daarop straks uitgebreid terug in het hoofdonderwerp van mijn betoog.

Tenslotte is ook het aantal **homeopathisch artsen dalende**, volgens mededelingen van de voorzitter van de VHAN, een club die met zijn 550 leden op een bepaald moment zelfs groter dreigde te worden dan onze Vereniging.

Wetenschappelijk onderzoek van alternatieve behandelwijzen

Terwijl de Nederlander langzamerhand lijkt te ontdekken, dat het allemaal minder rozegeur en maneschijn is dan hij wel had gedacht en terwijl dus ook in de sfeer van de vergoedingen forse klappen richting kwakzalverij zijn gevallen, toch zijn er nog steeds onderzoekers bereid serieuze onderzoeksinspanningen te leveren mbt het zwakzinnige broertje van de reguliere geneeskunde. Weliswaar is het WVC-potje voor wetenschappelijk onderzoek van AG opgeheven en is die mooie taak nu uitbesteed aan het Fonds Ontwikkelingsgeneeskunde van de Ziekenfondsradaad, maar op dit punt blijft er, zoals u zult horen, nog wel reden tot verbazing, zo u wilt zorg.

Zoals u weet schreef de in 1994 helaas te jong overleden Skrabanek de bereidheid van artsen om de onzinnige claims van homeopaten, acupuncturisten *e tutti quanti* serieus te onderzoeken toe aan hun onvermogen om een categorie 'absurd claims' af te grenzen van gewone, serieuze wetenschappelijke hypothesen. Zijn briljante essay 'Demarcation of the absurd' is echter nog steeds niet overal doorgedrongen. In *Medisch Contact* van 27 maart 1992 publiceerde ik een artikel over dit onderwerp en pleitte tegen effectiviteitsonderzoek van alternatieve behandelwijzen. Ik citeerde daarin het onderzoeksverslag dat Van Elst (Research voor Beleid) in 1990 in opdracht van WVC maakte en waarin de resultaten van het gesubsidieerde weten-

Percentage personen met contact met een alternatieve genezer in 1 jaar.
Bron: CBS.

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Jaarrede van de voorzitter	1
Jaarvergadering	6
In memoriam J.Th. Balk	7
Lezing dr. M. Gijswijt-Hofstra (I)	8
Correspondentie	10
In memoriam J.W.H.D. Uitterdijk	10
VSM-dilemma: doodzwijgen of aftikken	11

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opricht 1 januari 1881

Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen;
tel. 05130-25956

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn

Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen

Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg

Leden: drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen; dr. A.P.M. van Dam, Den Haag; mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem; C.P. van der Smagt, huisarts, de Bilt; prof.dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp, tandarts, Enkhuizen

Adviserend lid: S. Lelie, Middelburg

Redacteur: Vacature.

Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Abonnement: f 45 per jaar.

ISSN: 1383-116X

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.

De contributie bedraagt thans minimaal f 50 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 500.

(vervolg van pag. 1)

schappelijk onderzoek van AG werden geanalyseerd. De onderzoeker deed in zijn slotbeschouwing de aanbeveling om het verder onderzoek zo veel mogelijk te concentreren in universitaire instellingen. Of dat nu vaker gebeurt en of dat veel scheelt, kortom hoe de stand van zaken is mbt dit soort onderzoek aan onze universiteiten, dat wil ik vandaag - in een kleine tour d'horizon - met u nagaan. Succesvol zal ik alle vaderlandse universiteiten in gedachten bezoeken en kijken wat aan koekoeksjongen daar worden uitgebreed.

Groningen

'Er gaat niets boven Groningen' en ik heb er mijn eerste stappen op het medische pad gezet, dus sta mij toe daar te beginnen. De Groninger staat bekend als iemand, die zich niet gemakkelijk iets op de mouw laat spelden en het mag dus verbazing wekken, dat zich daar nu alweer zo'n 10 jaar het Hwa To Centre (HTC) bevindt, dat tracht de acupunctuur te onderzoeken en bevorderen, en de Groninger niet alleen iets tracht op de mouw te spelden, maar zelfs iets in het vlees te spelden! Dit pretentieuze instituut, overigens bescheiden gehuisvest op het AZG-terrein, geniet brede maatschappelijke steun en heeft in het comité van aanbeveling coryfeeën als commissaris der koningin Vonhoff, de ambassadeur van de Volksrepubliek China, de hoogleraar neurochirurgie van de RU Groningen en vele anderen.

Ondanks de enthousiaste verhalen van o.a. onderzoeker-fysioloog Nauta, spreker op onze jaarvergadering van 1993, lijkt het toch met de acupunctuur-research niet zo te willen vlotten. Dat blijkt ook uit de verbaasde reacties als wij daar om lijsten van publikaties of om jaarverslagen vragen. Men heeft kennelijk niets. De bakens worden daarom ook enigszins verzet en o.a. via een interview met directeur Termeulen van het Hwa To Centre werd bekend dat de aandacht nu meer in de richting gaat van onderzoek en kweek van Chinese kruiden. Het Noordelijk Agrarisch Innovatiecentrum gaat testen of het mogelijk is Chinese geneeskrachtige kruiden op de Groningse klei te laten groeien. De proef maakt deel uit van een groter initiatief NEDICHIN dat ten doel heeft, aldus een bericht in CARE, de Chinese

klassieke medische wetenschap te verbinden met de Westerse geneeskunde. In het project nemen de Chinese staat (die op termijn 26 miljoen in het project zou willen stoppen), de RU Groningen en een aantal Nederlandse en Chinese bedrijven deel. En dan nu een droevig stemmend bericht: NEDICHIN zal ook de activiteiten van het in 1985 opgerichte stichting Hwa To Centre gaan overnemen. Als die wettelijk geregelde opleiding Traditional Chinese Medicine (TCM), een van de belangrijkste doelstellingen van het HTC, er nu nog maar komt!

Twente

Afzakkend op de landkaart arriveren wij op onze tournee vervolgens in Twente. Dat zal u verrassen, want voorzover u wist, wordt er in Twente geen geneeskunde onderwezen of onderzocht. Toch wist Twente zich in de afgelopen jaren op de alternatief-geneeskundige kaart te plaatsen doordat, op aandringen van een aanvankelijk sceptische Gezondheidsraadcommissie Alternatieve Behandelwijzen en Wetenschappelijk Onderzoek (AB en WO), aan het 'Winterswijkse initiatief' - als voorwaarde om voor financiële ondersteuning van WVC in aanmerking te komen - tenminste een klinikus en een deskundige op het gebied van beleid en beheer moest worden toegevoegd. Omdat het Winterwijkse initiatief in veel opzichten exemplarisch is voor de gang van zaken als getracht wordt samenwerking van alternatief en regulier te bevorderen en/of de effecten van dit type samenwerking wetenschappelijk te onderzoeken, zal ik deze casus hier wat uitgebreider bespreken.

In september 1990 ging in Winterswijk het Centrum voor Geïntegreerde Geneeskunde (CGG) van start. De opzet is gedetailleerd beschreven in het Gezondheidsraad-rapport AB en WO (pag. 327 e.v.). De voorbereidingsperiode had ruim vier jaar in beslag genomen, tijdens welke het beoogde CGG steun verwierf van verschillende zijden. Allereerst mag niet onvermeld blijven de Vakgroep Moleculaire Celbiologie van de RU Utrecht (Zetel van het Transferpunt Geïntegreerde Geneeskunde, u weet wel, waar homeopathisch artsen/dienstweigeraars destijds vervangende dienstplicht konden vervullen). Daarnaast was er 'intensief overleg' geweest met WVC en de Gezondheidsraad. Blijkens een schrijven van de vice-voorzitter van de Gezondheidsraad (mevr. Borst-Eilers) d.d. 24 juni 1988, waarin zij een aantal aanvullende eisen stelde, was het vooral het enthousiasme van de initiatiefnemers, dat de doorslag gaf bij de ondersteuning van het initiatief door de Gezondheidsraad. Eind maart 1992 kende WVC de subsidie toe: ruim f 400.000,-.

De opzet zag er op het eerste gezicht vlekkeloos uit: er zouden aan het CGG alleen artsen worden verbonden en deze zouden slechts patiënten in behandeling nemen na verwijzing door de huisarts. In projectvorm zouden chronische aandoeningen in vier klachtgebieden worden behandeld: (1) hoofdpijn, (2) onbegrepen buikklachten, (3) lage rugpijn en (4) doorbloedingsstoornissen in de benen. Het medisch team bestond (medio 1993, de samenstelling wisselde nog wel eens) uit een arts voor neuropsychiatrie en fytotherapie, een arts neuropsychiatrie, een arts (ortho-)manueeltherapie, een arts-acupuncturist en een arts natuurgeneeswijzen. De laatste, Tijstermans geheten, is voor de lezers van ons Actieblad (juni 1992 p.3) geen onbekende: In 1991 baarde hij opzien door in de omgeving van Appingedam huis aan huis folders met wervende teksten over zichzelf in de bus te stoppen. In het entree-interview van de CGG-Nieuwsbrief van april 1993 deelde hij e.e.a. mee over zijn kwalificaties: hij was bestuurslid van de Artsenvereniging ter Bevordering van de Natuurgeneeskunde (ABNG) en werd opgeleid in de natuurgeneeskunde door 'Rink Nauta, ons aller bekende radiodokter. Daar ben ik in 1979 begonnen als assistent, in Elp (Drenthe). Hij heeft me het een en ander bijgebracht; ik heb daar twee en half

Failliet holisme in Winterswijk.

jaar als assistent gewerkt. Maar toen ging hij met chelatietherapie aan de gang en dat zinde me niet zo'.

Directeur van het centrum was mevr. drs. J Ravensbergen, organisatie-socioloog, en 'medisch coördinator' was chirurg A.A. Vafi. Het wetenschappelijk onderzoek zou worden gesuperviseerd door prof. dr. A.H.M. Kerkhoff, arts en hoogleraar structuur en functioneren gezondheidszorg aan de Universiteit Twente, terwijl het Wetenschappelijke Adviescollege (WAC) werd voorgezeten door de arts J. de Waard, voormalig huisarts, later medisch adviseur en inmiddels directeur van het IRON te Hengelo (Instituut Research, Ontwikkeling en Nascholing in de gezondheidszorg, gelieerd aan zorgverzekeraar Oostnederland). In de WAC zaten verder mensen met klinkende namen: prof. Rasker, reumatoloog, dr. Tj. Tijmstra, medisch socioloog, prof. Mulder Dzn, em. hoogleraar huisartsgeeneeskunde, C. van Winzum, medisch directeur MSD en anderen.

De financiering van de infrastructuur was voor drie jaar gegerandeerd door ONZ (Oost Nederland Ziektekostenverzekeraar). Die instantie betaalde de consulten. Ook NEHOMA droeg een steentje bij.

Onder dit gelukkige gesternte ging het centrum van start. Het wetenschappelijk onderzoek zou gegevens bevatten over de periode van mei 1992 tot eind 1994. Er ging ook een duur uitgegeven Nieuwsbrief verschijnen, waaraan ik de volgende koppen ontleen: *WVC stelt geld beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek* (mei 1992), en: *Samenwerking tussen reguliere en alternatieve artsen: Het onderzoek loopt!* (januari 1993). De Nieuwsbrief van oktober 1993 bevat o.a. een interview met de nieuw aangetreden directeur mevr. Ravensbergen. Zij stelde: 'CGG heeft gouden formule.' Na haar aantreden op 1 september 1992 had zij gemerkt, dat er heel veel energie was gestoken in het 'verkrijgen van goodwill en het opbouwen van het netwerk'. 'Minder aandacht ging evenwel uit naar het interne proces: de produktie en de uitgaven'. Zij moest de financiën op orde brengen en de medewerkers realiteitszin bijbrengen. De produktiecijfers (afschuwelijk jargon voor het aantal behandelde patiënten!) bleken ook 'te idealistisch' ingeschat.

Erg veel vernamen wij de laatste tijd niet meer van het CGG, totdat in het kwakzalversblad Care van februari 1995 een verhaal stond over de reis van de aan het CGG verbonden arts-acupuncturist Velthuis naar Nieuw Zeeland, waar hij zich bij de beruchte Brooker zelf de kleurentherapie had eigengemaakt. U heeft over deze vorm van kwakzalverij kunnen lezen in het Actieblad van november 1994. De 'diagnostische fase' is moeilijk: het gaat erom om m.b.v. gekleurde katoenen draadjes en een wichelroede eerst vast te stellen welk type polio-virus (!) de klachten van de patiënt (meestal PTD, MS of 'ME') veroorzaakt. Dit soort diagnostiek vond Velthuis moei-

lijk onder de knie te krijgen, hij haalde bij zijn examen 'een klein zesje'. Gelukkig beschikte het CGG over een getalenteerd wichelroede-artiest. In het artikel stond over het CGG verder te lezen: 'Het CGG heeft inmiddels een reputatie. Het is een uniek project waarvan de kracht ligt in de sterke relaties met erkende partners in de gezondheidszorg.' Zo kreeg het centrum er een nuttige uitbreiding van zijn dienstenpakket bij, hetgeen ook weer zou leiden tot grensverleggend wetenschappelijk onderzoek, natuurlijk.

Bij de voorbereiding van mijn verhaal van vandaag schreef ik op 22 juni 1995 een brief naar het CGG met een verzoek om inlichtingen over de voortgang van het onderzoek en een eventueel jaarverslag. Per omgaande ontving ik het antwoord van een plaatselijke advocaat-procureur, die was aangesteld als curator van het op 1 juni 1995 failliet verklaarde CGG. Eind 1995 zal alsnog het evaluatierapport verschijnen van de hand van prof Kerkhoff. Wij zullen u daarover t.z.t. berichten.

Nijmegen

De Radbode, uitgave van het Nijmeegse academisch ziekenhuis, kopte op 15 juni 1995 op pag. 9: 'Onderzoek naar acupunctuur komt langzaam op gang'. Daaronder stond de volgende tekst: 'In 1991 toonde de Nijmeegse anesthesioloog dr. H.G.Kho in zijn proefschrift aan, dat acupunctuur, toegepast tijdens operaties, de morfin behoeft van patiënten drastisch verlaagt. Sinds die tijd is binnen het ziekenhuis de argwaan tegen acupunctuur enigszins afgenomen. Dat is niet in de laatste plaats te danken aan de onvermoeibare inzet van Kho zelf, die overal waar hij er de mogelijkheid voor ziet en de kans voor krijgt, probeert om via wetenschappelijk onderzoek de effecten van acupunctuur te vergelijken met gangbare behandelingen. Maar helaas: onderzoeksfondsen en farmaceutische industrieën staan niet te trappelen om dit soort onderzoek te subsidiëren.' Kho heeft inmiddels de SAPOG opgericht: Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Chinese Geneeswijze. Hoe hij deze naam afkort tot SAPOG, dat is voor mij Chinees! Doel van de SAPOG is het verzamelen van financiële middelen voor acupunctuur-onderzoek.

Enig succes heeft Kho al bereikt en wel vanuit onverwachte hoek: de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen verleende hem en een endocrinologisch analist een reissubsidie om in China onderzoek te gaan doen naar stress-hormonen in het bloed tijdens operaties met en zonder acupunctuurverdooving. Uit China komen, aldus Kho, berichten, dat bij operaties onder acupunctuur vrijwel geen infecties meer optreden en het lijkt dus zo te zijn, dat het afweermechanisme van het lichaam minder te lijden heeft dan bij gewone narcose. Promovendus drs. D.G.Snijdelaar is in Nijmegen ook al bezig met onderzoek naar deze hormonen bij prostaat-operaties met en zonder acupunctuur-verdooving. Uroloog en seksuoloog dr. E.Meuleman werd door Kho geattendeerd op Chinese publicaties waarin bij de behandeling van impotentie negentig procent succes wordt geclaimd. Hij raakte geïnteresseerd en stuurt deze patiënten tegenwoordig naar Kho. De impotente mannen krijgen van Kho acht behandelingen verspreid over vier weken. Hij zal overigens bij iedere patiënt dezelfde puntcombinatie gebruiken, anders dan in China gebruikelijk.

Kho gaf, in hetzelfde nummer van de *Radbode*, ook hoog op van de effecten van acupunctuurverdooving bij niertransplantatie. Opvallend was, volgens Kho, dat bij de zes gevallen waarin acupunctuur werd gegeven de urineproductie zeer snel op gang kwam en binnenkort zal Kho deze waarneming systematisch trachten te onderzoeken.

Prof. dr. R.A.P. Koene, hoogleraar Nierziekten, bederft in een

ingezonden brief in de *Radbode* enige tijd later, de juichstemming wel een beetje. Hij oefent kritiek uit op de onderzoeksopzet van Kho en acht ook de werking van electro-acupunctuur bij operaties geenszins aangetoond. De tijdens zes niertransplantaties toegepaste acupunctuurbehandelingen werden op eigen initiatief van Kho uitgevoerd en het protest ertegen van de afd. Nierziekten had hij naast zich neergelegd. Koene schreef: 'Wij vinden het merkwaardig dat een behandeling die gebaseerd is op een absurde (= niet rationeel te doorgronden) theorie en die wetenschappelijk onvoldoende is onderbouwd zomaar in ons ziekenhuis kan binnensluipen.' Er is dus nog gezond verstand aanwezig in Nijmegen! In zijn naschrift blaast Kho hoog van de toren: 'Ten opzichte van vele andere geaccepteerde behandelingen behoort AA (acupunctuur-analgesie) tot de meest systematische en uitputtend onderzochte behandelingsmethode.' Er zouden wel 300 artikelen over bestaan. Ook viel Kho, kennelijk in staat van blinde woede, een artikel uit 1987 aan, waarvan Koene mede-auteur was en dat volgens Kho niet aan de eisen van dubbel-blind placebo-gecontroleerd onderzoek voldeed. Het zal nog wel even onrustig blijven in het Radboudziekenhuis.

Utrecht

Bij de beschrijving van het CGG-project viel al even de naam van de Vakgroep Moleculaire Celbiologie van de RU te Utrecht. Dat celbiologen geen medici zijn, dat zou je wel eens vergeten als je de verrichtingen van dr. Roel van Wijk bekijkt. Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat hij voor zijn gewone werk nog tijd overhoudt, want hij heeft in zijn neven-activiteiten intussen vrijwel het gehele terrein van de alternatieve geneeswijzen al afgegraasd. Zonder naar volledigheid te streven, kan ik mij zo uit mijn hoofd al uitspraken en publikaties van hem herinneren over Philippijnse wonderchirurgen, over het 'basisbioregulatiesysteem', waarop de successen van de natuurgeneeswijze zouden berusten, over de electro-acupunctuur en recent vooral op het gebied van de homeopathie. Hij herhaalde de proeven van de Franse fraudeur Benveniste en kon diens - eerder door Maddox, Stewart en Randi gekraakte - gegevens niet bevestigen. Hij had toen natuurlijk wat goed te maken en kwam najaar 1994 met zijn onderzoek naar het similia-principe op geïsoleerde cellen. Het onderzoek werd betaald door VSM (1 miljoen gulden) en hij behaalde er veel publiciteit mee. Ook daarop kwam overigens onmiddellijk afdoende kritiek. Nienhuys schreef in *Het Parool* een commentaar onder de schitterende kop 'Wetenschap als escort-service'. Ik verwijs u verder naar Timmerman's artikel in het *Actieblad* van april 1995. Hij noemde dergelijke publikaties 'gevaarlijke documenten in handen van homeopathische fabrikanten' en inderdaad kon je enige tijd later Fontijn ermee op de tv zien zwaaien: 'zeer belangrijk onderzoek, dat steun geeft aan de homeopathische theorie' etc! Tijdens mijn voorbereidingen op een Nijmeegse avond over het Tielse fenomeen Jomanda kwam ik in een aflevering van de *Spiegel der Parapsychologie* (een mens moet lijden!) een artikel tegen van parapsycholoog J.H. Sommer, die in zijn nawoord in één adem de echtgenoot van Jomanda, Jacques Onderwater en dr. Roel van Wijk, dankt voor hun medewerking en adviezen. Mij dunkt, dat het meer dan terecht is, dat aan een dergelijke homo universalis de Vogelprijs is toegekend. In eigen huis zal hij zich, naar mij toeschijnt vooral te kunnen handhaven, omdat de externe geldstromen voor onderzoek, die hij aanboort - ook al zijn ze afkomstig van 'onzuivere bron' - altijd zeer gewaardeerd worden.

Er werken aan de Utrechtse alma mater nog wel enkele zeer pro-alternatieve medewerkers (Labadie, van Meer, Wiegant, Linnemans en Kramers), maar ze verrichten voorzover mij bekend (nog) geen research op kosten van VWS of Ziekenfondsraad en ik wil op hun activiteiten hier dan ook niet verder ingaan. De geruchten, als-

dat artsen en/of psychologen de effectiviteit van Jomanda's healings serieus gaan onderzoeken, kan ik nog niet bevestigen.

Niet onthouden wil ik u, welke associatie mij bij het lezen van Van Wijk's naam altijd weer te binnen schiet. Dat hangt samen met het feit, dat zijn geestverwant, de celbioloog W. Linnemans, in een recensie in het *Tijdschrift voor Integrale Geneeskunde* (1993, pag. 248) sprak van 'grootseheid', dat Van Wijk bepaalde onderzoeksresultaten niet verzwegen had! Alsof dat niet iets vanzelfsprekends zou zijn. Het betrof hier de negatieve uitkomst van zijn herhaling van Benveniste's proeven uit 1988, waarbij Van Wijk diens (frauduleuze) 'bevindingen' niet kon reproduceren. De associatie, waarop ik doel, is afkomstig van de cabaretier Hans Dorrestijn, die lange tijd zeer geestige gefingeerde Nieuwsberichten bracht, verzorgd door het DPA (Dorrestijns Pers Agentschap). Dat bericht luidde:

Makkinga [Incest] - In Makkinga (Groningen of Friesland) is een huisvader gehuldigd waarvan de dochters na uit huis te zijn gegaan om in het huwelijk te treden of om op kamers te gaan wonen verklaarden geen van drieën ooit door hun vader seksueel te zijn misbruikt. De burgemeester van Makkinga stelde in een feestrede de man ten voorbeeld aan het hele Nederlandse volk. 'Misschien komt het ooit nog eens zo ver', zo zei hij, 'dat wat u heeft gepresteerd bon ton wordt in de hogere kringen.' De huisvader kreeg behalve een gouden horloge met inscriptie een hele jaargang van *Playboy* om de schade in te halen. (DPA, Dorrestijn. Uitg. Bert Bakker, 1986)

Leiden en Universiteit van Amsterdam

Eervolle vermeldingen voor deze beide instituten, die zich voor zover ons bekend, nimmer met wetenschappelijk onderzoek van absurde claims hebben beziggehouden.

Vrije universiteit

In *splendid isolation* ploetert Bodde, privaat-docent homeopathie, voort en belooft zijn toegewijde studenten met maar liefst een jaar verkorting van de normaal driejarige opleiding tot erkend arts-homeopaat. Wetenschappelijk onderzoek publiceert de drukbezette docent niet, toch vangt hij ongetwijfeld via VSM wel enige emolumenten. Zo is hij in elk geval docent op de ten huize van VSM verzorgde nascholingsavonden voor huisartsen, getiteld 'Homeopathie en wetenschap', gratis toegankelijk en met diner na afloop, waaraan als tweede docent Van Wijk deelneemt. In het kwakzalversblad *Care* schreven VSM-medewerkers nog niet zo lang geleden een artikel, waarin de door Hahnemann bevolen 'unitas remedii' wordt afgevalen. De fabriek kan natuurlijk niet draaien zonder de complex-homeopathie, die door klassiek-homeopaten als kwakzalverij wordt beschouwd. Uit diverse citaten van Bodde blijkt, dat deze in dit opzicht de VSM-medewerkers bijvalt en aldus Hahnemann ('Volg mij na, maar volg mij precies na!') verloochent en - als goede tweede - toegetreten is tot de escort-service van de homeopathie.

Van serieus wetenschappelijk onderzoek op alternatief-geneeskundig gebied is aan de VU thans geen sprake meer. Na het fiasco van De Lange-de Klerk, waar bijna een miljoen gulden WVC-pennningen leidden tot de conclusie dat homeopathie niet werkzaam is bij chronisch verkouden kinderen, lijkt de lust om meer van dergelijke blamages op te lopen enigszins bekoeld!

Jarenlang heeft de vakgroep klinische epidemiologie olv Knipschild aan de weg getimmerd met publikaties over de werkzaamheid van alternatieve behandelwijzen. Ook dit onderzoek werd niet gefinancierd uit de gewone geldstroom, maar door WVC-subsidie. Medewerking van andere universitaire vakgroepen, op wier terrein het door Knipschild geëntameerde onderzoek soms lag, verkreeg hij niet en dus ook geen reguliere onderzoeksgelden. Klinische epidemiologie is eigenlijk een hulpwetenschap voor klinische onderzoekers en het gevaar bestaat dat, wanneer klinisch epidemiologen zelfstandig onderzoek gaan verrichten, gebrek aan kennis van het betreffende vakgebied zich wrekt. Dat is Knipschild ook overkomen: voor een antwoord op de vraag of submoleculair verdunde oplossingen farmacologisch actief kunnen zijn heeft hij de hele wereldliteratuur nagezocht. Een kort bezoekje aan de hoogleraar farmacologie of desnoods scheikunde (als Maastricht die rijk is) had hem veel moeite kunnen besparen.

Thans wordt, en dat lijkt mij een logisch gevolg op zijn eerdere activiteiten, door Knipschild veel aandacht besteed aan het placebo-effect.

Rotterdam

Na de schandelijke gebeurtenissen rond het aan de Economische Faculteit verdedigde proefschrift over 'orthomanele geneeskunde' in 1990, die bij ons destijds de vraag deden rijzen of 'oplichting' onderwerp van onderzoek is aan de economische faculteit, kwam er vanuit de grote havenstad geen onplezierig nieuws meer, totdat wij - corresponderend met de minister van VWS over het COST B4-project - van haar moesten vernemen, dat de Ziekenfondsraad op 27 april 1995 heeft besloten een onderzoek naar de effectiviteit van acupunctuur bij tenniselleboog te subsidiëren met het (voor dit type onderzoek nog nooit eerder vertoonde) bedrag van f 2.479.957,-! De behandeling van de tenniselleboog is volgens de Commissie Ontwikkelingsgeneeskunde van de Raad een relevant probleem. Het project gaat drie jaar duren. De uitvoering komt in handen van de Artsenfederatie Alternatieve Geneeskunde (AAG), die samenwerkt met de afdeling Anaesthesiologie van Dijkzigt en de groepspraktijk voor acupunctuur te Bunnik. De werving van patiënten vindt plaats via huisartsen. Projectleider is de heer dr.ir.P.C. Dagnelie, epidemioloog. De statistische bewerking vindt plaats i.s.m. de instituten 'Epidemiologie en Biostatistiek' en 'Medische Technology Assessment' van de Erasmus Universiteit.

Dit is voor ons een zeer teleurstellende en als belastingbetaler zelfs onverteerbare zaak: eerder heeft Knipschild, die ik ongaarne citeer en met wie ik het bij voorkeur niet eens ben - hij geldt als sacrosanct in homeopathische kringen - ook al met veel WVC-subsidie 'vastgesteld' dat acupunctuur een impotente behandelwijze is (hoe zou het ook anders kunnen: zomaar naaldjes ergens insteken!) en nu gaat Rotterdam op zeer kostbare wijze twee placebo-effecten (acupunctuur en placebo) met elkaar vergelijken, waarvan tzt de enige conclusie betrekking zal kunnen hebben op het te verwachten - meestal zeer gunstige - natuurlijk beloop van deze kwaal.

Slotbeschouwing

Als wij nu de drie casussen van resp. Winterswijk, Groningen en Rotterdam eens op een rijtje zetten, dan komt direct het spreekwoord 'Zelfs een ezel stoot zich in het gemeen, geen twee maal aan dezelfde steen' bij ons op. Winterswijk is, door financieel wanbeleid, vertraging van het onderzoek en het aantrekken van malloten (een veelvuldig voorkomend type onder alternatieve artsen), volledig mislukt. Het Hwa To Centre zit op een dood spoor, probeert de

bakens te verzetten, maar is ontegenzeggelijk bezig te verzanden en lijkt ten dode opgeschreven. Aan de beide bovengenoemde instellingen is steun en medewerking verleend door vooraanstaande, integrale en zeker niet van alternatieve sympathieën te verdenken mensen. Het enige verwijt, dat hen gemaakt moet worden is, dat zij niet in staat bleken absurde beweringen te demarkeertov serieuze, innoverende onderzoekshypothesen. Het lijkt ons niet onwaarschijnlijk, dat velen van hen de stiekeme verwachting hadden, dat er wel niets uit zou komen. Zij zijn te vergelijken met de talrijke artsen, die bereid zijn aanvullend onderzoek te verrichten als de patiënt op het spreekuur meedeelt dat de iriscopist, acupuncturist, piskijker of natuurgenezer heeft 'vastgesteld' dat er sprake is van bijv. Toxoplasmose, Candida, eierstokproblemen of miltkwaal. De dokter triomfeert als de alternatieve diagnose niet blijkt te kloppen, maar had zich de moeite en kosten beter kunnen besparen.

Ook de onderzoekers uit Rotterdam, die aan het acupunctuur-onderzoek gaan meewerken, zullen vermoedelijk sceptisch staan tov de werkhypothese, maar waarom hebben zij hebben niets geleerd van eerdere ervaringen met onderzoek van 'absurd claims', zoals bij voorbeeld te Groningen en Winterswijk? Het is een droevige aanblik: al die bekwame en serieuze universitaire onderzoekers, druk in de weer met Chinese mythologie van voor onze jaartelling. Natuurlijk zal de academisch werkzame orthopeed of anaesthesist, die aan het onderzoek deelneemt, zich niet gebonden achten aan de yin/yang-filosofie en aan het bestaan van meridianen etc. en hij zal zich daarbij kunnen beroepen op de ook door de Gezondheidsraadcommissie AB en WO aanbevolen 'black box' methode, waarbij alleen naar het eindresultaat wordt gekeken en niet naar werkingsmechanismen of theoretische vooronderstellingen.

Voor diegenen, die niet precies snappen wat die black box-methode nu behelst, zal ik een vergelijking maken met wetenschappelijk onderzoek op aardrijkskundig gebied. Het voorbeeld is afkomstig van prof. Timmerman. Stel: iemand beweert bij hoog en bij laag, dat de kortste weg van Groningen naar Maastricht loopt via Rotterdam. En hij is volledig bereid dit op wetenschappelijke manier aan te tonen en wel op een manier, die in de aardrijkskunde algemeen geaccepteerd is. Een black box-reguliere geograaf, die zich bereid verklaart deze interessante bewering (die natuurlijk, indien waar, grote consequenties zou kunnen hebben voor het wegverkeer en de loop der treinen!) te onderzoeken trekt zich vervolgens niets meer aan van bestaande land- of wegenkaarten en gaat welgemutst, met kilometer-teller en in gezelschap van een paritair aantal reguliere en alternatieve geografen, op weg naar Groningen en koerst, via Rotterdam, naar Maastricht. Je weet maar nooit hoe je iets onverwachts kan ontdekken: als Columbus niet dat idee had gehad, dan zou Amerika immers misschien nog nooit ontdekt zijn! Zo werkt wetenschappelijk onderzoek volgens de black box-methode, dames en heren.

Wetenschappelijk onderzoek van alternatieve behandelwijzen is, het is al zo vaak gebleken, slechts boter aan de galg en weggegooid geld. Reguliere onderzoeksmethoden, net zomin als andere regulier-medische kennis, laten zich niet vermengen met alternatieve behandelwijzen. Zoals Jeroen Brouwers, in ander verband, eens opmerkte: ook water en aarde laten zich niet vermengen tenzij men modder wil. En dat is het enige resultaat van al die inspanning: modder en blubber, waarin even snel vooruitgang wordt geboekt als in het moeras. Keer op keer beginnen niet alleen alternatieven (laat hun maar tobben!), maar juist ook verstandige, integere en reguliere wetenschappers aan hun drabbige tocht door het moeras, waarin zij nimmer enige vooruitgang zullen kunnen bereiken. Wat een verspilde energie! Maar waarom - o, waarom? - lijkt dat inzicht alleen in de Vereniging tegen de Kwakzalverij goed te zijn doorgedrongen?

Jaarvergadering

Op de redelijk goed bezochte jaarvergadering sprak voor de pauze mevrouw dr. Marijke Gijswijt-Hofstra haar zeer interessante lezing uit over de geschiedenis van de homeopathie in de negentiende eeuw in Nederland. Elders in dit *Actieblad* vindt u in extenso de eerste helft van haar verhaal, dat door samenvatting veel van haar saillante en vermakelijke details zou verliezen. Deel twee van de toespraak wordt in het eerstvolgende *Actieblad* afgedrukt. Er volgde op de lezing van mevrouw Gijswijt een levendige gedachtenwisseling, onder anderen met kenners der homeopathie als prof. van Noordwijk en ons bestuurslid C.P. van der Smagt. Twee van de aanwezige leden zegden mevrouw Gijswijt hulp toe bij haar verdere onderzoek van het materiaal uit Duitsland, waarover zij, die zelf geen medicus is, zeer verheugd was.

In de huishoudelijke vergadering sprak de voorzitter een In memoriam uit voor ons in het afgelopen verenigingsjaar overleden bestuurslid wijlen D. Uitterdijk en voor wijlen de heer Balk, in leven redacteur van het *Actieblad* (de teksten vindt u elders in dit blad op pagina ?). De vergadering herdacht beide overledenen enkele ogenblikken in stilte.

De heer dr. A.P.M. van Dam, medisch adviseur te Den Haag, werd bij acclamatie tot nieuw bestuurslid verkozen.

De penningmeester van de Vereniging, de heer I.H. Harms, gaf een overzicht over de uitgaven en inkomsten van het afgelopen jaar, een begroting voor het volgend jaar en deed medeling over de vermogenspositie van de Vereniging. Het afgelopen jaar was er een tekort van f 3.958,-, voornamelijk veroorzaakt door de ledenwerfactie van de mailing in *Medisch Contact*. Deze laatste zal zichzelf binnen een jaar terugverdienen. Voor het komende verenigingsjaar zou een batig saldo van ongeveer tienduizend gulden kunnen worden verwacht, ware het niet dat de kosten van rechtsbijstand in de zaak-VSM zeer aanzienlijk zijn en kunnen oplopen tot ruim veertigduizend gulden. Op vragen uit de zaal antwoordde Douma, dat onder het Nederlandse rechtssysteem ook de winnende, gedaagde partij zijn kosten voor rechtsbijstand zelf moet opbrengen: deze kunnen niet bij de tegenpartij worden verhaald. De penningmeester toonde zich dankbaar voor de niet weinige leden die bij de betaling van hun contributie meer dan het minimum bedrag overmaken. Dat geld is in deze tijden extra welkom.

Vervolgens bracht de heer Donkerlo, mede namens van der Graaff, verslag uit van hun bevindingen als Kascommissie. Hij stelde de penningmeester enkele vragen, die deze naar tevredenheid kon beantwoorden en deed suggesties, deels van inhoudelijke en deels van boekhoudkundige aard. Tenslotte adviseerde de Kascommissie de vergadering om de penningmeester te déchargeren, hetgeen geschiedde. Voor het volgend jaar zal de heer Donkerlo zijn functie prolongeren, terwijl als nieuw lid voor de Kascommissie werd verkozen mevrouw ir. M. Prins uit Oost-Souburg.

Het jaarverslag 1994-1995 van de secretaris drukken wij hieronder volledig af.

De activiteiten van de vereniging zijn in het afgelopen verenigingsjaar niet gering geweest.

Het bestuur is sedert de vorige jaarvergadering op 8 oktober 1994, 6 maal bijeengekomen en wel op 13 november 1994, 17 januari 1995, 23 maart 1995, 9 mei 1995, 11 juli 1995 en 19 september 1995. Voorts is er ook in kleine kring veelvuldig overleg geweest over de aanpak van de VSM zaak.

Onderwerpen welke tijdens de vergaderingen aan de orde kwamen zijn ondermeer:

- Vergoedingen-problematiek voor de zorgverzekeraar in de alternatieve sector. Dhr. A.P.M. van Dam - ons nieuw voor te dragen bestuurslid - heeft hierover op 13 november een uiteenzetting gegeven.
- De zaak VSM - waar ik later op terugkom - heeft ons ten zeerste beziggehouden.
- De redactie van de nieuwe folder en de daaraan verbonden ledenwerfactie. Ook hierop kom ik nog terug.
- Het proefproces dat onze voorzitter had aangespannen tegen een alternatief werkend KNMG lid. Uitspraak gepubliceerd in MC nr 39, 29 sept. pag.1233 e.v.

Kort samengevat kan er het volgende overzicht van de activiteiten van het bestuur worden gegeven:

- Het houden van diverse lezingen over het onderwerp kwakzalverij.
- Deelname van onze voorzitter aan een Studium Generale te Nijmegen over Jomanda; van der Smagt nam deel aan een Studium generale te Maastricht.
- Deelname aan een forum voor studenten te Groningen van Bügel en Renckens.
- Optreden in het programma Via Ria over Jomanda van ons bestuurslid Peter Bügel.
- Correspondentie met minister VWS over het Cost B4 project.
- Interviews met diverse dag- en vakbladen.
- Diverse publicaties in o.a. Medisch Contact, Pharmaceutisch Weekblad, Skepter, etc.

Betreuenswaardig was het overlijden van ons bestuurslid Dhr. D. Uitterdijk en van de redacteur van het actieblad Dhr. J.Th. Balk.

De VSM zaak

Aanleiding voor VSM om een kort geding tegen onze vereniging, alsmede haar voorzitter en secretaris, aan te spannen is geweest een publicatie in het Pharmaceutisch Weekblad (jaargang 129, nr 45 1994 pag. 1151) waarin de laatsten een commentaar gaven op een op handen zijnde wettelijke regeling voor homeopathica.

Homeopathie werd in ons artikel als "onwerkzaam en nutteloos" bestempeld en wij wezen op de bij dieproeven gebleken kankerverwekkende eigenschappen van de Symphytum component van SRL gelei. Ook werd dit laatste produkt dubieus genoemd.

Eind december 1994 rolden de brieven van de advocaat van VSM bij de vereniging op de deurmat. VSM eiste van de vereniging en haar twee bestuursleden de volgende voorzieningen:

- het stoppen van onrechtmatige mededelingen over homeopathica en SRL gelei en
- een rectificatie in het Pharmaceutisch Weekblad waarin wij onze beweringen zouden herroepen.
- een voorschot op de schadevergoeding van F.50.000,= en een boete voor elke overtreding.

De vereniging is niet op de eisen ingegaan.

De pers kreeg lucht van de zaak op 24 januari 1995 en er volgden daarna diverse publicaties. Het kort geding vond plaats op 7 maart. De uitspraak van de rechter, Mr. U Bentinck, volg-